

Ampt Epe

Nr. 78 maart 1987

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 46, 8162 HB Epe.
Tel.: 05780 - 12048.

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'.

'AMPT EPE'

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE.

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe.

Lidmaatschap f 20,-- per jaar.

Bestuur:

Voorzitter : W. Terwel,
Apeldoornseweg 41,
8172 EH Vaassen,
Tel.: 05788 - 1455.

Secretaris/
Penningmeester : W. van Putten,
Hoofdstraat 80,
8162 AL Epe,
Tel.: 05780 - 13579.

Leden : M. Endendijk,
Mevr. Th. te Riele - ter Laak,
F. Zandstra.

Giro: 119.40.15 t.n.v. Penningmeester 'Ampt Epe' te Epe.

I.S.S.N. nr. 0166 - 2023.

Inhoud

Buurschappen in de gemeente Epe door G. Kouwenhoven	3
Gemeentelijke zorg voor orde, rust en veiligheid in Epe gedurende de 19e eeuw (4) door L. van den Bremen	13
Tongeren door Bertus van der Bremen	17
Ds. J.A. Prins en de Eper Gemeente Woning (slot) door R. Paasman	18
Een verdwenen grenssteen door F. Zandstra	27
Van de redactie door R. Paasman	28
Boekennieuws door mevr. D. te Riele	29

Buurschappen in de gemeente Epe

In dit artikel zullen wij eens nadenken over het verschijnsel buurschap, mark, gemeente, maalschappen, of hoe dit verschijnsel ook moge heten. Om te beginnen bekijken we de begrippen buurschap en buurtschap. Het ene zonder en het ander met "t". Voor het verschijnsel dat een aantal mensen bij elkaar wonen en samen gemeenschappelijke grond beheren verdient het woord buurschap zonder t de voorkeur. De dikke Van Dale is dat met mij eens. Bij buurschap noemt hij de volgende betekenissen: 1) buurt, gehucht, thans meest buurtschap genoemd, en 2) en daar gaat het om: betrekking als buur, buurschap houden, met de burens omgang hebben. Dit geeft namelijk de extra dimensie aan dit woord die wij nodig hebben, terwijl Van Dale bij het woord buurtschap alleen maar heeft staan: buurt of gehucht. Wat ik wil zeggen is dit. Een buurschap veronderstelt niet alleen een topografische eenheid, een gehucht, doch tevens de mensen die daarop wonen en samen, met de nadruk op samen, bepaalde activiteiten op de grond uitoefenen en de rechten daarop delen. Nu we de dikke Van Dale toch in de hand hebben, kijken we even bij mark en daar vinden we o.a. dat een mark is een "vereniging van personen die van oudsher onverdeelde gronden in eigendom bezitten en die gronden zelf". Hier komt ook direkt een extra dimensie om de hoek kijken: mark, markeren is het kenbaar maken van een grens in het land zelf. De marken of buurschappen zijn eertijds duidelijk in het land begrensd geweest. dat kon op allerlei manieren. Met behulp van kerven in een boom, met behulp van het graven van een greppel en/of het opwerpen van een walletje, enzovoort. In het woord maalschap zit het woord malen. Ook dat is het beschrijven van een grens zoals ook gezongen wordt in psalm 139 vers 10 van de oude berijming als de psalmdichter de grootheid van God bezingt.

Hoe dierbaar zijn m'uw wonderdaan
zij zijn onmogelijk na te gaan
hoe menigvuldig zijn z' o Heer,
zou ik die tellen? ik zou veel eer
het getal der korrlen zands bepalen
uw wonderen zijn niet af te malen.

Van Dale geeft dan ook als betekenis bij het woord maal o.a.: vlek, teken, grensteken in maalboom. Een voorbeeld in onze gemeente van

een zichtbare grens in het veld kwam naar voren in een geschil in 1556 tussen de gemene kerspellieden van Epe en de gemene erfgenamen van de boerschap Tongeren betreffende het plattrappen van een opgeworpen walletje langs het Tongerer veen.

Omdat in onze streken het woord buurschap het meest werd gebruikt zal ik het ook doen, hoewel mark met name in het holtrigt van Niersen 1574 nogal voorkomt, en maalschap zowel in het Gorteler als Niersense bos.

Buurschappen zijn meestal kleiner, hooguit gelijk aan het oppervlak van een kerspel. De grenzen hoeven niet samen te vallen. Het doel van deze gemeenschappen is ook anders. Kerspels waren samenwerkingsverbanden van personen om te komen tot het instandhouden van een kerk en onderwijs. In Epe waren er drie: Epe, Oene en Vaassen.

Buurschappen zijn ook ouder dan kerspels. Buurschappen waren er al ruimschoots voor de kerstening. het ambt is nog weer groter en jonger en is van hogeraf opgelegd. De graaf regelde zo zijn rechtspraak en belastinginning ter plekke. De grenzen van het ambt zijn zo goed als gelijk aan de huidige gemeentegrenzen.

De taken van de kerspels zijn uiteengevallen. Instandhouding van de kerk en godsdienst is bij de kerkgenootschappen terecht gekomen. Onderwijs en armenzorg is respectievelijk een gemeentelijke overheidstaak en rijksoverheidstaak geworden. De taken van het ambt zijn grotendeels bij het rijk terechtgekomen. Ik denk dan met name aan rijksbelastinginvordering en rechtspraak.

De personen die deelhebben in de rechten van de buurschap dragen ook allerlei benamingen, zoals: markgenoten, schaarmannen, burenen, malen, en bij ons vooral: erven, geërfdén, of erfgenamen en dan meestal nog met het bijvoeglijk naamwoord gemeen ervoor. Gemeen betekent natuurlijk zoals u weet gemeenschappelijk, gezamenlijk.

Malen komen wij voornamelijk tegen bij het Niersense- en Gortelerbos. Markgenoten treffen we ook een enkele keer aan.

Als we tot zover recapituleren voor wat de begripsbepaling betreft, dan blijkt dus dat een buurschap een begrip is dat drie zaken omvat en wel:

- 1 grond en territorium
- 2 personen
- 3 rechten op gebruik van de grond door die personen

De rechten bestaan uit alles wat de grond van nature voortbrengt: hout, plaggen, stenen, leem, turf, heide, gras, veeweide, jacht, enzo-

voort. Uitsluitend de erfgenamen zelf mogen er van genieten. Alle anderen worden zelfs zodanig uitgesloten, dat de geërfdén hun opbrengsten zelfs niet buiten de buurschap mogen verkopen. Tegenover het genot van grond staat de verplichting tot het onderhouden van zaken die ten dienste van allen zijn bestemd, zoals wegen, bruggen, watergangen en waterkeringen. Het gebruik van de gronden is niet afhankelijk van of beperkt door de rang of stand van personen: edelen en onedelen, vrijen en horigen, geestelijken en wereldlijken oefenen tezamen gemeenschappelijk dezelfde rechten uit. Hieruit volgt dat die rechten geen persoonlijke, maar zakelijke zijn. Oorspronkelijk waren zij verbonden aan huis en hof, aan de saalweer zoals men dat noemt. Later werden zij daar van afgescheiden, vervreemd, en meer dan een recht kwam in handen van dezelfde persoon.

In de eigen buurschap waren de erfgenamen samen als het ware baas in eigen huis. de erfgenamen waren hun eigen wetgevers en rechters en daarin ligt juist een individueel kenmerk van een buurschap dat onderscheid maakt met andere verenigingen van gebruikers van gemeenschappelijke grond.

Buurschappen zijn uitvloeisels van de behoeften van hen die akkerbouwend en veetelend zich ergens definitief vestigden. Er wordt zelfs daarom beweerd dat men marken zal vinden waar men ze zoekt. Ze komen voor in Duitsland, Noorwegen en Zweden, bij de Angelsaksen en in Frankrijk en niet te vergeten in Denemarken, welk land in dit verband een veelzeggende naam draagt, men kan aanemen, dat de Veluwe buurschappen kent sinds de bevolking zich blijvend op vaste plaatsen ging vestigen.

Na de buurschappen in het algemeen te hebben bekeken keren we terug naar Epe. We kunnen dan vaststellen dat de burgemeester het zelfs in 1815 nog nodig vond het boerboek, het prachtige woord voor zeg maar het reglement van de buurschap Epe-Wissel, enigszins gewijzigd naar de eis van de tijd, opnieuw vast te stellen. Hij deed dat op grond van de volgende overwegingen: In aanmerking genomen hebbende de veelvuldige klachten wegens het bouwen van hutten op de gemeentegronden (bedoeld zijn dus de gemeenschappelijke gronden, niet de gronden van de gemeentelijke overheid), waardoor de onveiligheid groter werd (leuk dat de burgemeester direkt als vers hoofd van de politie aan openbare orde denkt), het afgraven van gronden der buurschappen, het vernielen van weiden door daar uit poffen en plaggen te graven, schapen te hoeden en vele andere, waardoor een groot nadeel aan de landbouw wordt toegebracht, mede gezien hebbende, dat daaromtrent reglementen bestaan hebben die

sedert onheuglijke jaren en wel voor 1702 gemaakt zijn geweest en altijd zijn geobserveerd onder de naam van Boerboeken, doch de laatste jaren door allerlei inbreuken voor een groot deel hun kracht verloren doordat tot het instandhouden niet was voorzien.

Voorts die boerboeken onderzocht en bevonden hebbende dat daarin wezenlijk tot nut van de plaatselijke belangen was voorzien, doch dat ten opzichte van sommige gevallen straffen en boeten enige verandering diende plaats te hebben. Tot zover de overwegingen van de burgemeester in 1815, kort na de Franse tijd die zoveel bestuurlijk overhoop had gehaald, en bovendien de wetgevende en rechtsprekende macht had gescheiden en kerk en staat uit hun innige omstrengeling bevrijd. geen wonder dat het met de buurschappen een beetje een rommeltje was geworden. Armoede en misschien een trek van de steden naar het platteland en misschien bevolkingsgroei kunnen debet zijn geweest aan wildgroei van de hutten. Dit zou de moeite van eens te onderzoeken waard zijn.

Bekijken we dit reglement, dit boerboek, hoewel ik er bij moet zeggen dat in een boerboek niet alleen het reglement, maar ook de latere gemaakte keuren en gedane uitspraken en soms ook de jaarlijkse rekeningen werden genoteerd, beter is te spreken van boerrecht, het boerboek is dus meer omvattend, welnu bekijken we dit betreffende jonge reglement en vergelijken we dat met het boerrecht van Emst en Westendorp van 1722, dus bijna honderd jaar ouder, en het boerrecht van Vaassen van 1598, dus 220 jaar ouder, en letten wij op verschillen en overeenkomsten en speciale kenmerken, dan krijgen wij mij dunkt een aardig beeld van onze buurschappen.

Allereerst de wetgevers. Dit is natuurlijk van het grootste belang bij het afwegen van hoe zelfstandig het buerschap is. Welnu in 1815 hebben we al gezien dat de burgemeester, voornamelijk met zijn pet als hoofd van politie op, het boerrecht van Epe uitvaardigt. In 1722 zijn dat voor Emst de ambtsjonkers, overigens wordt er dan bijgezegd op verzoek van de erfgenamen en dat het de eerste keer is dat het boerrecht op schrift wordt gesteld, en dat ze eerder "naar ouder gebruijck haer boeregt hebben onderhouden".

Maar in het boerregt van Vaassen lezen wij dat het in 1598 door afgevaardigden van de erfgenamen was ontworpen en opgericht en door de gezamenlijke erfgenamen ieder met eigen hand werd ondertekend. Hierin zien wij dus de oorspronkelijke situatie dat de geërfdde gezamenlijk hun eigen wetgever zijn.

Art. 1 schrijft in alle drie gevallen een boerrichter voor. Die van Epe moet in het Gilde zijn gegoed, die van Emst in Emsterbroek, het zij

weinig of veel, die van Vaassen in een van de vier enken minstens drie mudden gezaai. Met name bij Emst zien we dus dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen grote mannen en kleine lieden. In Epe en Emst wordt de Boerrichter op de dichtstbijzijnde maandag bij 22 februari, Sint Petri ad Cathedram, worden gekozen, in Vaassen de zondag er voor. Op het verzuimen van dit ambt staat in alle drie gevallen een boete. Moeten we hierin een indikatie zien van de populariteit van deze post? De boerrichter wordt verkozen bij meerderheid van stemmen, doch zal de afgaande boerrichter zijn voorstemme behouden. Wat dit laatste betekent weet ik niet. Het komt steeds voor. Zou de stem van de afgaande boerrichter soms bij het staken van stemmen de doorslag geven? Of zou zijn stem zowiezo zwaarder tellen dan alle andere?

De boerrichter wordt in Epe geassisteerd door vier gezworenen, twee uit Wissel, en twee uit het Dorp. Die van Emst had zes gezworenen, twee uit het broek en vier van de enk waarvan twee uit Westendorp en twee uit Emst. de boerrichter van Vaassen had vier gezworenen, uit elke enk een, namelijk van de Heggerenk, Hafkamperenk, Kerkenenk en Wanenk. Ook voor deze mensen waren boetes bij verzuim. In Vaassen ludiek genoeg een tonne bier. De voornaamste taken van de gezworenen waren het bijzitten bij het boerrecht en het assisteren bij de schouw, de inspectie dus van de enken en gemeenschappelijke gronden, wegen en bruggen, en in Emst ook broeken, dijken, dammen, weteringen en leigraven. De gezworenen zaten voor twee jaar en traden elk jaar voor de helft af.

Voor het dagelijkse toezicht op de goede orde waren er in Epe twee scheuters, u raadt het al, een uit Wissel en een uit het Dorp, in Emst één en in Vaassen één. De eerste klinker in dit woord wordt ook nog al eens geschreven met a of o, dus schater en schoter. Behalve veldwachter was de man ook bode. In Vaassen kreeg de scheuter van elke bouwman (boer is in wezen een erg modern woord voor dat beroep) twee garst rogge en van een half bouwman of keuter die in een van de enken zaait, een garst. Aangezien een gas, gast of garst 8 garven is kon de scheuter er het redelijk van doen, dacht ik. De boerrechten van Epe en Emst hebben een apart hoofdstuk over de scheuter. In 1815 moet hij alle andere delicten (namelijk die niet met het buerschap van doen hebben) aangeven aan het Plaatselijk Bestuur, waarmee de burgemeester natuurlijk zichzelf bedoelt. Op deze wijze heeft het gemeentebestuur tientallen jaren in de vorige eeuw geprofiteerd van een aantal veldwachters die in ieder geval voor een deel betaald werden door de erfgenamen. De scheuter van Epe had precies dezelfde

inkomsten als zijn ambtgenoot van Vaassen, die van Emst heeft wat roggeinkomsten betreft wat minder duidelijkheid. Er staat "naar ouder gebruik", maar had bovendien met Pasen eieren.

Uit de gerechtelijke handelingen zoals onderpand nemen oftewel beslaglegging, het opleggen van boetes en het bijeenroepen van de erfgenamen kreeg de scheuter ook gedeeltelijk zijn inkomsten. De scheuters van Epe in 1815 moesten zijn beëdigd, die van Emst in 1722 legde zijn eed af in handen van de Landdrost, maar die van Vaassen in 1598 komt zomaar uit de lucht vallen jammer genoeg, want nu kan niet worden vastgesteld of in die oude tijden ook op dit punt de zelfstandigheid van de buurschappen groter was.

De scheuter van Emst heeft nog een aantal omschreven taken zoals: het onderhoud van het hek voor het Emsterbroek en het aanvullen (waarschijnlijk met grond van de opritten) van de Grift- en Weteringbruggen en hiervoor als extra inkomsten genieten het gras op de Emsterdijk, maar daar mag hij geen losse beesten laten weiden. "Den schoter zal al het goet (bedoeld zijn dieren) dat hij schut" in 't schuthocke moeten brengen".

Zo terloops zijn we gearriveerd bij een van de hoofdactiviteiten van boerrichter, gezworenen en scheuter, namelijk **HET VOORKOMEN DAT DIEREN DE GEWASSEN VAN DE AKKERS ZOULDEN VRETEN**. Men was er blijkbaar doodsbenuwd voor en natuurlijk terecht. Voor de akkerbouw werden de beste gronden: de enken gebruikt. De rest was toen ook onbruikbaar daarvoor. De veeteelt werd bedreven op de overblijvende moerassige gronden of op de droge heide. De veeteelt stond 's winters in de potstal, (waar de mest werd opgepot) in dienst van de akkerbouw. De akkers waren in particulier eigendom, maar het overige grotendeels, en zeker van oorsprong, gemeenschappelijk bezit, waar het vee maar rondgedreven werd. Het vee stond dus veelal niet zoals wij dat gewend zijn keurig op afgeperkte weilanden achter prikkeldraad.

Ook zien we hier misschien de herkomst van het woord scheuter. Een voorname taak van hem is immers loslopende dieren op de enk te schutten.

Tot zover de artikelen betreffende de functionarissen. Bekijken we nu de belangrijke regels betreffende de enk. In het Eper boerrecht zijn het twintig artikelen van de in totaal 40. In het Vaassense boerrecht zijn het er 19 van de 35. Op de vergadering nabij Sunte Peter zal een datum voor de schouwdag worden vastgesteld. Op die dag zal de enk worden geïnspecteerd. Het gaat er dan voornamelijk om of de afsluiting van de enk met hekken in orde is. Is dit niet het geval dan zal er

beboet worden en eventueel door de boerrichter op kosten van de onderhoudsplichtige worden gerepareerd. De afsluiting van de enk wordt ook met een prachtig woord keurvree of keurvrede genoemd. Alle hekken dienen zodanig te worden gemaakt dat ze vanzelf dichtvallen, aldus een slim voorschrift in het boerricht van Epe.

Desondanks had een ieder de verplichting om alle hekken achter zijn rug dicht te doen volgens bepalingen in alle drie boerrechten. In Vaassen was in 1598 overigens de straf voor het open laten staan van een hek in de winter milder dan in de zomer, hetgeen begrijpelijk is omdat de schade door dieren dan niet zo groot kon zijn. In de winter mochten de inheemsen wel schapen op hun eigen akker laten grazen. Doch uitheemse schapen en alle overige dieren waren altijd taboe. De winter wordt aangeduid van St. Jacob (25 juli) tot 1 mei. Hierbij dient gerekend te worden dat vóór de kalenderverbetering 25 juli op 4 augustus viel zodat er iets meer tijd was voor de oogst. Vaassens boerrecht was terecht wat flexibeler en formuleerde de winterperiode als volgt: "van de tijd af dat 't zaad daar af is tot midde mey". Dieren die niet op de enk thuishoorden werden geschut door de scheuter, dat is vastgezet. Daarop volgde uiteraard boete en vergoeding van de schade. In Vaassen mocht men echter wel op zijn eigen kamp, als die besloten was, zijn eigen beesten laten lopen. In Epe wordt daarbij bepaald dat dit kamp aan de rand van de enk moet liggen zodat men niet langs of over andermans akkers hoeft te gaan met de schapen. Een aardig artikel is nog te vermelden, namelijk dat in Vaassen van het moment dat er gezaaid was tot en met de oogst er ook geen ganzen op de enk mogen komen.

De boerrichter van Epe zal elk jaar en zo dikwijls hij opdracht daartoe krijgt van het plaatselijk bestuur de wegen die onder het boerricht horen laten maken. Het is duidelijk dat in 1815 wanneer dit wordt geordonneerd, het gemeentebestuur de taak openbare werken aan het oppakken is. Weinig fraai is trouwens dat het werk nog wel aan een ander wordt overgelaten. In 1722 heeft ook de boerrichter van Emst verantwoordelijkheid voor de wegen. Hij repareert ze overigens "ter bequamer tijd", wanneer het koren van het land is.

Overigens is een ieder aansprakelijk voor het onderhoud van stegen en straten "die daar toe gerechtigd zijn", degene die onwillig is verbeurt 1 gulden 10 stuivers. het boerrecht van Vaassen van 1598 behelst in wezen hetzelfde doch is nog nauwkeuriger. De boerrichter zal de bruggen, wegen en dijken schouwen tussen Odulphi, dat is 12 juni, en St Johan middezomer, dat is 24 juni. Dus de termijn waarin dat moest gebeuren was nog geen 14 dagen. De wegen waarvoor

niemand rechtstreeks als onderhoudsplichtige is aan te wijzen, "onbeheerd" worden ze genoemd, worden gezamenlijk op één dag bijgewerkt. De dag van te voren bij kerkesprake afgekondigd. (tussen haakjes, alle andere dingen die iedereen moest weten werden bij kerkesprake bekend gemaakt) en op de werkdag zelf werd men nog eens met klokkeslag aan het karwei herinnerd.

Dan zullen de bouwlieden voeren: "heide, holt en eerde" enzovoort. Op afwezigheid bij dit karwei stond de boete van een tonne biers die ten goede kwam aan de mensen die wel gearbeid hadden. Ik vind dit een hele aardige rechtstreekse en goed bestede straf.

Overige regelingen in Vaassen, Epe en Emst hebben betrekking op het gebruik van het veen, het halen van turven en hout. Hierbij wordt nadrukkelijk bepaald dat het gewonnenen alleen voor eigen gebruik mag zijn en dus ook niet naar buiten mag worden verkocht.

Omdat Emst voor een deel laag ligt en in het waterschap mee doet, zijn daar een aantal artikelen te vinden betreffende de schouw op de Eper kleine wetring, de Leigrave, De Hoge Wal en de Emsterdijk. Die schouw gebeurde samen met de boerrichter van Zuuk en na dat de dijkgraaf van Veluwe had geschouwd. Emst bepaalt ook dat een sloot die door een erfgenaam wordt gegraven niet breder mag zijn dan 7 voet. De boerrichter van Emst had ook nog als taak eventuele geldelijke lasten voor sluizen, bruggen of dijkstoel morgengewijs om te slaan en te innen. De landerijen die tussen de Nieuwe Wetering en de Grift in het boerrecht liggen, betalen daarbij de helft van wat in het Emsterbroek moet worden opgebracht. Hier ligt hoogstwaarschijnlijk een kwaliteitsverschil van de bodem aan ten grondslag.

De bijeenkomst van de geërfden, in ieder geval rond Sint Petri ad Cathedram, en meestal vaker in een jaar, zijn mogelijk in een heel ver verleden rumoerig geweest. daarom is in Epe en Emst de volgende bepaling opgenomen:

"Alle diegene die met scherp geweer van schuppen, bijlen en messen of diergelicke voor de boerbanke quamen, wanneer de boerrichter en gesworen geseten waren om hare boerstemme te houden, die sal den schoter hem het geweer afnemen".

Naast de, zeg maar, gewone buurschappen hadden we ook nog twee gemeenschappelijke bossen, maalschappen dus, binnen het ambt, namelijk het Gortelse bos en het Nierse bos. Van dit laatste is een reglement bekend dat nog ouder is dan het boerrecht van Vaassen, het dateert namelijk van 1574. Ook dit is geheel door de erfgenamen gezamenlijk opgesteld, zonder inmenging van buitenaf. Ze hebben zelf met hun christenname en toename ondertekend voor zover ze

schrijven konden. Twintig namen staan onder het stuk.

De aanhef van de taal van destijds is zo mooi dat ik u die niet wil onthouden. Hij luidt als volgt:

"In namen des almechtigen Gotz, der hillger Dreiveltigkeit ind der glorioser ind gebenedider Moeter Gottes, amen. Sinn wij erfgenoten ind malen van Niirtsenner buschen ind buschengerechtigheiten, van byder maelschappen ind hotleren, hueden op dato diss briefs vergadert tot nut, profit ind gemein orber der vurschreven maelschap ind buschen, so mennigehande inbroeck ind vernielonge der holteren geboert ind geschiet siin, overmitz quat regiment aldaer geburt iis. Umb sulchs toe remedieren ind toe veranderen siin wij gesamentderhandt verdragen ind gesloten, in rechter eidstadt malcanderen geloeft ind geswaren, dese nabeschreven puncten ind articulen van nu voertaen to halden, volfuern ind vollentrecken".

U hoorde het nog eens in de laatste zin dat men elkaar onder ede belooft en zweert de reglementen te onderhouden, zonder dat men daar iemand van buiten voor nodig had.

Jaarlijks zouden er minstens twee bijeenkomsten van erfgenoten zijn, de maandag voor 1 mei en "als die andacht ind dach van sente Lambert, des hilligen bisschops in der hilliger kircken gevirt ind geeht wurd" dat is 17 september. Deze holtspaken zullen zijn bij het bos tenzij het slecht weer is, in dat geval zal men in de kerk van Vaassen bijeenkomen. De holtrichter zal dan man na man onder ede vragen of zij in de afgelopen tijd iets hebben gezien dat schade toebracht aan het bos.

Het markboek zal op de Cannenburgh worden bewaard, evenals de vier boerbijlen waar men de bomen mee "flik" of "blik" dit betekent merken. Blekken komt nog voor bij Van Dale met de betekenis van het merken van een boom door een gedeelte van de schors af te slaan.

De familienaam Blekman wordt dan een naam met een betekenis voor onze streken. De bijlen, en dus ook het merk dat met de bijlen geslagen werd, hadden een speciale vorm.

Voor het overige volgen er allerlei artikelen die de bescherming van het bos en de verdeling van het hout betreffen. Hoe dat precies in elkaar steekt, vergt nadere studie en met name vergelijking met jongere holtrechten die mogelijk wat duidelijker voor ons zijn. Zoals het holtrecht voor het Gorteler bos, waar de holtrichters gekozen worden door de maalmannen die elk minstens 50 bomen moeten bezitten in het bos. Meer bezit levert niet meer stemrecht op, waarin weer de gelijkheid van groten en kleinen naar voren komt. Ook hier hebben de maalmannen zelf door ondertekening het holtrecht vastgesteld. In Gortel

werd steeds bij de holtprake, ook daar tweemaal per jaar, op 1 april en op Lamberti, eerst het holtrecht voorgelezen, zodat niemand onwetend zou zijn van de afgesproken regels.

De opheffing van de buurschappen heeft plaatsgehad tussen ongeveer 1850 en 1900. De grootste problemen rezen met name bij de verkoop en verdeling van de gemeenschappelijke grond. Vooral in Wissel is dit slechts met de grootste moeite tot stand gebracht. De gemeente Heerde had het handiger aangepakt. Zodra het kadaster voor het eerst werd aangelegd in 1830 heeft de gemeente daar alle gemeenschappelijke gronden op naam van de gemeente laten zetten. Dit in tegenstelling tot Epe, waar we in het kadaster in de vorige eeuw de buurschappen nog volop met het bezit van gemeenschappelijke gronden kunnen aantreffen. Elke centiare is voor de liefhebber te achterhalen

Op zich is de opheffing van de buurschappen een studie waard. Boeiende zaken doen zich dan voor tot en met het stichten van brand in de boerderij van een ander waar men het niet mee eens is bij de verdeling.

Een aantal conclusies zijn intussen wel gerechtvaardigd. Dat is ten eerste:

De buurschappen in de gemeente Epe voldoen kwa kenmerken aan de beschrijvingen die er voor marken in het algemeen o.a al in 1871 door baron Sloet zijn gegeven. Er is grond die gemeenschappelijk wordt beheerd door personen die daar rechten op kunnen doen gelden. De zelfstandigheid van de organisaties is zo groot dat ze zich zelf wetten geven en zelf recht spreken

Ten tweede:

Vergelijken we het jongste en het oudste boerrecht, waar 220 jaar tussen zit en zien we hoe weinig er dan veranderd is, terwijl er intussen bestuurlijk bij de overheid een behoorlijke omwenteling had plaats gehad in de Franse tijd, dan mag worden geconcludeerd, dat de buurschappenorganisatie een geweldig stabiel gegeven is.

G. Kouwenhoven

Gemeentelijke zorg voor orde, rust en veiligheid in Epe gedurende de 19e eeuw (4)

Zou ik voor den klepper vreezen?
O! die lieve brave man
Maakt, dat ik gerust kan wezen
En ook veilig slapen kan.
Moeder-Lief ik geloof het vast,
Dat hij op de dieven past.

Schoon hij loopt door wind en regen,
't Zingen wordt hij nimmer moe,
Goede God! geef hem uw zegen,
Maar mijn oogjes vallen toe,
Lieve klepper! houd de wacht
Ik ga slapen, goeden nacht!

Bovenstaand gedicht van Hieronymus van Alphen lijkt mij een goede inleiding tot het volgende onderwerp, n.l. de klepperlieden of nachtwakers, ook wel als nachtroeper of nachtklepper aangeduid. Uit een vorig artikel (zie: Mededelingenblad Ampt Epe nr. 76) hebben we kunnen vernemen dat met "Nachtwacht" iets anders werd aangeduid, nl. de burgerplicht van de ingezetenen om op aangewezen tijden des nachts surveillancediensten te verrichten.

Uit een bekendmaking van 15 oktober 1765, blijkt de naam "ratelman":

Wij Hendrik van Isendoorn á Blois tot Cannenburgh en Willem van Haersolte tot Yrst, amptsjonkeren des Ampts Epe, ontslaan Matthijs van Santen als ratelman en benoemen Berent Coolhaes tot ratelman in 't Kerspel en Dorp Epe, versoekende oversulx alle en een Ygelijk die het selve aangaan mag, voornoemde Berend de Haas 't erkennen en in 't exerceren van sijn functie geen hinder of belet maar zo nodig alle hulp en assistentie toe te brengen.

In het jubileumboek van Ampt Epe: Concept beschrijving des Ampts

Epe'', wordt op blz. 115 gesproken over een ratelman die in Vaassen zijn plicht verzaakte.

Hier volgt de volledige klacht die enkele verontruste burgers omtrent deze nalatige man indiende:

Wij ondergesn. Bartholt Kremer en Frans Lavrooy, beide van Competenten ouderdom, woonende in het Dorp Vaassen, verklaren ten Verzoeken van Albert Niessink, aan dewelken wij niet verwand zijn, dat wij duk en menigmaal hebben ondervonden dat Jan Otterlo, nagtwaeker zijn post als nagtwaeker gants, en in geen en dele na behoren waarneemt, en wel eens roept om Tien of Elf uren en Verder niet, gelijk nog laatstleeden Zondag Aavond, den 12 deses hebben ondervonden.

Dienen deboven dit nog tot een Staaltjen Oovermits in de afgeloopen herfst desnachts van midden op het dorp uijt het schot van Jannes Lamberts is weggehaalt een vett verken en daarmede (alsoo men op de weg speuren kon) tot bij het Limburgerhek is gedreven. Ligtelijk niet verder hebben kunnen drijven het selve Dieverse sneeden en steeken bekoemn, sodat Jannes Lamberts dat verken des smorgens heeft moeten laten slagten, sonder dat dese nagtwaeker van al dat gekrijt of ruemoer ontwaar is geworden. Alle hetwelke wij attestanten verklaaren Alsoo de waarheijt te zijn met presentatie van dit selve des versogt zijnde nader bij eede te sterken. Onze onderteekenenge den 14 Juny 1746.

*Bartholt Henderijck Kremer
op versoek van Albert Nissijnck, Frans Lackroij.*

In de Franse tijd waren de klepperlieden in dienst van het Ampt, wel werd hun functie vaak verbonden met die van Amptsbode, zoals Gerrit Wolders Mulder op 11-8-1804 te Vaassen; Jan Gerritsen wordt dan 2e nachtwaker in Vaassen. Oene heeft dan één nachtwaker die f.40.— per jaar verdient.

Diezelfde tijd wordt Hermannus Wensenk in Epe aangesteld als Amptsbode en nachtwaker. Als nachtwaker verdient hij f.40.— per jaar, als amptsbode f.25.— per jaar en het vrije gebruik van de Ampshof.

Uit de rekening van 1805 blijkt dat er in Epe en Vaassen, ieder twee nachtwakers zijn en in Oene één. Die in Epe verdienen f.40.— per jaar ieder, in Vaassen ieder f.30.— per jaar en in Oene f.40.— per jaar.

Na de komst van de gemeente in 1815 worden deze kosten echter niet meer van gemeentewege betaald, maar komen zij ten laste van de

buurt- en boerschappen. deze buurschappen hadden eigen gronden en uit de opbrengsten daarvan moesten de kosten voor een nachtwaker worden betaald. Als omstreeks 1870 de bezittingen van dorps-gemeenschappen door de gemeente worden overgenomen, neemt de gemeente ook de lasten over, naast het onderhoud van bepaalde wegen zijn dat ook de kosten voor een nachtwaker.

Als de burgemeester zijn jaarlijkse verslag over de politie aan de Procureur-Generaal schrijft, kan men daar ook vaak na de opgave van de sterkte en werkzaamheden van de politie, de opmerking vinden: "In Epe en Vaassen gaan buitendien nog klepperlieden". Sedert 1859 wordt ook Oene als zodanig genoemd.

Voor Oene werd ook een uitzondering gemaakt wat betreft de kosten van een nachtwaker. In de raadsvergadering van 28-4-1858, wordt een verzoek behandeld van enige ingezetenen van Oene om een jaarlijkse subsidie voor een nachtwaker. B.&W. stellen voor de gevraagde subsidie te verlenen, "aangezien de gemeente te Oene niet in het bezit is van buurtgronden, in tegenstelling der gemeente in Epe, alwaar de kosten daartoe uit de buurtgronden worden bestreden.

Het raadslid Dalhuizen zou gaarne zien dat "gedurende den tijd de wachters een geschikt persoon als hoofd dezelve werd aangesteld ten einde de dienst geregeld te doen plaats vinden" en wordt na deliberatie besloten het gevraagd subsidie toe te staan en een geschikt persoon ten genoegen van de burgemeester te benoemen aan wie het opzicht daarover zal worden toegewezen.

Men kan hier m.i. de conclusie uit trekken dat verschillende personen hier als nachtwaker fungeerden.

De gemeente heeft wel geprobeerd om zelf voor klepperlieden te zorgen, doch dit werd van hogerhand, i.c. de provincie afgewezen, zoals bv. blijkt uit een brief van G.S. aan de gemeente Epe d.d. 20-4-1820:

In antwoord op uw schrijven deel ik U mede dat de aanstelling van een nachtwaker te Epe als een particuliere zaak moet worden beschouwd, zoodat hiervoor geene post op de begrooting gebracht zal kunnen worden, het echter aan Uedgestr. overlatende om die ingezetenen welke bij het blijven bestaan van een nachtwaker belang hebben tot de naarkoming hunner verbintenissen met dez. over de beloning gemaakt, aan te spreken.

Maar juist de betaling van de nachtwaker door de burgers blijkt moeilijkheden op te leveren. Men lijkt wel tot een overeenkomst te komen, maar de burgers komen hun verplichtingen niet na. Dat blijkt duidelijk uit de brief die de burgemeester d.d. 5 januari 1831 aan de Districts-

commissaris voor de Midden en Noordveluwe schrijft:

âHet zal wel niet betwijfeld kunnen worden dat het van het grootste belang is voor de ingezetenen in eener gemeente dat er des nachts een nachtroeper of klepperman rondga; dit heeft tot hiertoe dan ook altijd plaats gehad niettegenstaande Gedeputeerde Staten niet hebben goedgevonden de onkosten daartoe op den Staat van Begroting toe te staan zoo als voor eenige jaren beproefd is en waartegen ook wel in te brengen is dat niet alle ingezetenen daarvan evenveel nut hebben. Tot hiertoe zijn drie personen door de ingezetenen der dorpen die zoo iemand verkiezen, maandelijks betaald. Dit vond echter zeer veel bezwaren en hinder; dan wil één, dan wil de ander niet betalen en menigvuldige klacht ontving ik reeds van den klepperman dat hem zijn verdiensten worden ingehouden zonder dat ik daartegen iets konde doen daar de aanslag steeds bij onderling overleg en goedvinden gemaakt is. Het gevolg daarvan is dat men uit hoofde van geen genoegzame bezoldering geene geschikte persoon meer kan bekomen en hiermede veel ongerustheid voor de goede ingezetenen geboren worde.

Daar ik deze belangrijke inrigting van des nachts eene vertrouwden en geschikten klepperman te hebben genomen op eene goeden voet te willen brengen neem ik de vrijheid Uedelgestr. deswegen te adviseren zoude het bv. niet toegestaan worden dat er door het Gemeentebestuur een afzonderlijke aanslag over de woningen van de ingezetenen gemaakt wordt, welke daarbij belang hebben, welke aanslag evenals die der gemeente ter visie gelegd en door GS goedgekeurd wordt en door den Burgemeester ingevorderd en aan de nachtroeper uitbetaald.

Op dit gemeentelijk voorstel om als een soort incassobureau te fungeren, heb ik geen reactie kunnen vinden. Vermoedelijk is het niet doorgegaan.

De gemeente had dus alleen de gemeenteveldwachters te betalen, die in het algemeen alleen overdag surveilleerden. Als zij 's nachts actief moesten zijn wordt dit apart aangegeven, zoals in een schrijven van de Distr. Com., voor de Midden- en Noord Veluwe, d.d. 10-1-1826, waarin in verband met de toenemende bedelarij en landloperij, de veldwachters wordt opgedragen twee nachten per week, 's nachts tussen 11 en 1 uur rond te gaan.

En als de gemeenteraad d.d. 31-12-1834, vergadert over de bezoldiging van de gemeenteveldwachters, wordt o.m. vermeld dat de veldwachter in Oene één ronde per dag doet.

Ook in de steden was dit het geval. W. Kloeke die zijn jeugdhervindingen omstreeks 1860 uit Zwolle verteld 1), schrijft: 's Nachts werd

de politie vervangen door 24 klepperlui, die onder de orders van een Commissaris stonden.

Uit bovenstaande blijkt dat er ook toen al sprake was van een zekere privatisering. Dat gold niet alleen de nachtelijke surveillance, maar ook voor bepaalde gebieden. Ik hoop daar in een volgend artikel op terug te komen.

(wordt vervolgd)

Deventer L. van den Bremen.

1): W. Kloeke, Zwolse Sketsjes, Heruitg. IJsselakademie, Kampen, 1986

Tongeren

*Schoenmäkerties
schaats rimpelties
in 't blakke water
van 't Smitsvean.
As ooit de hemel
op eerde kump,
wil ik hier wean.
Umdät der dan
niks verandert.*

Bertus van den Bremen.

Ds. J.A. Prins en de Eper Gemeentewoning (slot)

Naar een nieuw begin.

Wat kunnen we doen om de EGW nog zo goed mogelijk te laten functioneren volgens de doelstellingen van ds. Prins? Dat was de vraag die het bestuur zich vanaf 1970 steeds vaker stelde, maar waarop het antwoord vooralsnog niet gevonden werd.

De stichting Behoud had wel belangstelling voor een of meer zalen om die als een soort museum te gebruiken, maar kon dit financieel niet opbrengen.

Ook het plan om een dépendance van de Muziekschool in de gemeentewoning onder te brengen, verzandde.

Van commerciële zijde was er wel belangstelling en ondanks het feit dat het bestuur geen zalenverhuurinrichting wilde worden, zwichtte het, noodgedwongen, voor het verzoek van NV Georg Fischer om, op gunstige voorwaarden, de vroegere leeszaal tijdelijk als een soort showroom te huren.

Gelukkiger was het bestuur met de verhuur aan de Algemeen Maatschappelijke Dienst van de bovenzaal in 1974, omdat deze Dienst sociaal belangrijk werk verrichtte.

In de loop van 1978 was de NV Fischer bereid de gehuurde zaalruimte te ontruimen en kon het AMD over de vrijgekomen zaal beschikken. In 1975 werd het bestuur uitgenodigd voor een bespreking met B en W over de stichting van een Welzijnscentrum in en om de gemeentewoning. Een gemeentelijke commissie van voorbereiding had eerder haar keus laten vallen op "Het Waeghuis", maar toen bleek dat deze keuze niet de juiste was, werd de gunstig gelegen gemeentewoning met ongeveer 4000 m² bijbehorende grond als de meest geschikte plaats voor een Welzijns- en Cultureel centrum gekozen. Dat de onderhandelingen die onder leiding van wethouder Y. Dijkstra werden gevoerd, aanvankelijk stroef verliepen, is begrijpelijk: de EGW wilde als het enigszins mogelijk was, haar zelfstandigheid behouden. Ze bood het stuk grond achter de gemeentewoning te huur of te koop aan tegen taxatieprijs en ging accoord met het huren door de Gemeente van een of meer lokaliteiten. Van gemeentewege maakte men begrijpelijkerwijze bezwaar tegen een zelfstandige EGW naast een algemeen dienstencentrum.

Het EGW-bestuur had er het moeilijk mee. In zijn vergaderingen werden allerlei suggesties gedaan die eigenlijk niemand bevredigden. Maar de knoop moest worden doorgehakt. Tenslotte kwam één der bestuursleden met een vrij uitgewerkt "Voorstel aan het bestuur van de EGW over de toekomst van de stichting", dat later als het plan Paasman in de notulen vermeld staat. De belangrijkste punten ervan luiden als volgt:

In verband met de onderhandelingen met de Gemeente Epe over de verkoop van grond in eigendom van de Stichting Eper Gemeentewoning ten behoeve van de Stichting Dienstencentrum en in verband met de nadrukkelijke wens van B en W om de Stichting EGW te doen opgaan in de Stichting Dienstencentrum, stelt ondergetekende het volgende voor:

A. Verkoop grond en gebouw aan de Gemeente Epe.

Argumenten voor de verkoop

a. Het bestuur heeft geen duidelijke bestemming meer voor de EGW.

Een belangrijk verschil met de tijd van ds. Prins is, dat er toen van overheidswege nauwelijks sociaal-culturele voorzieningen waren.

b. Door het stichten van het "Huis der Gemeente" en van de Openbare Leeszaal alsmede van buurthuizen e.d., zijn de EGW reeds een groot aantal taken ontnomen.

c. Door de stichting van het Dienstencentrum zullen ook de laatste activiteiten van de EGW na kortere of langere tijd wel beëindigd worden, zoals het bejaardenwerk, sociaal werk, verenigingswerk e.d.

Voorwaarden voor de verkoop:

a. Onderhandelingen op basis van een wederzijds compromis. De waarde van het geheel onroerend goed wordt vastgesteld door een of meer neutrale taxateurs.

b. Aan het gebouw wordt zo weinig mogelijk veranderd, in elk geval dienen de gevel en het tongewelf in tact te blijven.

c. De Grote Kerk moet op dezelfde voorwaarden als voorheen gebruik kunnen maken van het gebouw. (kerkkoor, zondagschool enz.)

d. Het gebouw blijft de naam "Gemeentewoning" houden.

B. *Verkoop inboedel en verdere bezittingen.*

De inboedel (voor een deel kunstvoorwerpen) wordt verkocht, uitgezonderd enkele typische voorwerpen die eventueel geschonken worden aan de Grote Kerk, Stichting Behoud, e.a.

C. *Stichting van een Steunfonds*

Met de opbrengst van de onder A. en B. genoemde onroerende en roerende goederen als kapitaal, wordt een fonds gesticht, beheerd door het bestuur van de EGW. Uit de rente van dit kapitaal kan financiële steun worden verleend ten behoeve van o.a.:

a. De Grote Kerk

b. Bepaalde sociale en culturele activiteiten.

Subsidie kan verstrekt worden aan instellingen, stichtingen, verenigingen en particulieren.

Een deel van de rente wordt aan het kapitaal toegevoegd om de waardevermindering door geldontwaarding af te remmen.

Op deze wijze zullen de doelstellingen van ds. J.A. Prins en de Stichting Eper Gemeente Woning blijvend gerealiseerd worden, zij het in een aan onze tijd en aan de huidige omstandigheden in Epe aangepaste vorm.

Afgezien van enkele kleine wijzigingen kon het bestuur met het voorstel accoord gaan. Daarna werd het met de instanties van de Grote Kerk besproken. Niet alle leden van Kerkeraad en Kerkvoogdij waren gelukkig met het voorstel, maar een beter alternatief wist men ook niet en men vond het goed op basis van het plan P. de onderhandelingen met het Gemeentebestuur voort te zetten.

Dus werden de punten A. en B. van het voorstel aan het Gemeentebestuur voorgelegd.

Na bestudering van en overleg over het plan, kwamen beide partijen tot overeenstemming en konden de technische besprekingen beginnen. Er werden drie taxateurs benoemd (een namens de Gemeente, een namens de EGW en een neutrale). Deze kwamen tot een gemeenschappelijke prijs. De Gemeente wilde echter een her-taxatie, omdat de taxateurs niet op de hoogte zouden zijn geweest van alle voorwaarden. Het ging o.a. om het feit dat de NV Georg Fischer de vroegere leeszaal nog niet ontruimd had (wat kort daarna gebeurde) en om de voorwaarde, dat de beheerders, de familie Bosma, die hun woonruimte in het gebouw hadden, een passend huurhuis zou worden aangeboden. (Bovendien had het bestuur aan de Gemeente verzocht om bij de eventuele benoeming van een beheerder de sollicitatie van de familie Bosma, die tot volle tevredenheid van het bestuur voor de EGW had gewerkt, zwaar te laten wegen). De verwachting dat door deze feiten de taxatie lager zou uitvallen, werd niet bewaarheid.

In de zeventiger jaren las en hoorde men veel over diefstal van kostbare schilderijen en andere kunstvoorwerpen.

Nu hingen er (in de Grote Zaal) sinds jaar en dag twee grote schilderijen (een zomer- en een wintergezicht) van de ook in het buitenland bekende kunstschilder H.F.K. ten Kate en een kleiner schilderij van J. Voerman.

Het bestuur besloot deze werken op een veilige plaats op te hangen, maar de "Ten Kate's" eerst te laten beoordelen en taxeren door dr. D. Hannema, de vroegere directeur van Museum Boymans te Rotterdam en in 1974 wonende op "het Nijenhuis" bij Heino. Mochten deze schilderijen enige waarde hebben, dan konden ze, ofschoon men ze liever in Epe hield, op een veiling worden verkocht en van de opbrengst enige noodzakelijke reparaties bekostigen. De uitkomst van het onderzoek was een welkome verrassing: na deskundige restauratie zouden de schilderijen zeker enige tienduizenden guldens per stuk opleveren op een kunstveiling.

Het bestuur besloot ze in Den Haag te laten restaureren bij kunsthandel Van Marle en Bignell. Dat nam al met al heel wat tijd in beslag, maar ten slotte waren ze klaar en op de veiling te koop aangeboden. Ze werden, volgens de kunsthandelaar door omstandigheden niet verkocht, maar op de volgende veiling zouden er Britse handelaren komen die grote belangstelling hadden voor dit soort schilderijen en dan zouden ze vlot van de hand gaan.

Intussen was de verkoop van de gemeentewoning een feit geworden en bleek ook het Gemeentebestuur belangstelling voor de schilderijen te hebben. Nog voor de veiling werden ze middels Jonkers Vervoerbedrijf weer naar Epe teruggehaald en daar tijdelijk op een veilige plaats opgeborgen.

Na een hertaxatie door een deskundige die tot ongeveer de zelfde prijs kwam als dr. Hannema, gaf de Raad het Gemeentebestuur in 1981 toestemming de beide schilderijen, plus een antieke klok en een schilderij van een Russische meester, te kopen. De "Ten Kates" en de klok hangen nu in de Raadzaal en de "Rus" is in de Gemeentewoning te bewonderen.

Het schilderij van J. Voerman, getiteld "Gezicht op Hattem" werd door de bekende acteur Henk van Ulsen gekocht, die "Voermans" verzamelde.

Er werd nu een voorlopig koopcontract opgemaakt dat door B. en W. ter goedkeuring aan de Raad en Gedeputeerde Staten kon worden voorgelegd. Het EGW-bestuur besprak het contract met de Grote Kerk die er haar goedkeuring aan hechtte.

In dec. 1977 verwierp de Raad het voorstel, omdat enkele fracties meenden, dat uit de voorwaarden een bevoorrechte positie van de Grote Kerk zou blijken. Een kleine wijziging in de gewraakte clausule bleek voldoende om in de volgende raadsvergadering het voorstel goed te keuren.

Wegens de nieuwe koers die de EGW nu ging varen, moesten de oude statuten aangepast en notarieel worden vastgesteld.

Op 25 aug. 1978 vond in het Huis der Gemeente de officiële overdracht van gebouw en grond plaats. Notaris K. Swaagstra las de acte van overdracht voor, die daarna door beide partijen werd getekend. Burgemeester Bergh dankte het bestuur voor het moedige besluit en de loyale opstelling tijdens de onderhandelingen.

Raadsbesluit 1977.

Nr. M 9 I.

DE RAAD DER GEMEENTE EPE;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders (handelingen van de Raad, afdeling I, jaar 1977, bijlagenr. M 9);

gelet op de bepalingen van de gemeentewet;

B E S L U I T :

ten behoeve van de realisering van een centrale welzijns-akkommodatie in het dorp Epe van de "Stichting Eper Gemeentewoning" gevestigd te Epe aan te kopen en in volle en vrije eigendom over te nemen het op de bij dit besluit behorende en als zodanig gewaarmerkte tekeningnr. 1-12-3-51 in grijze kleur aangegeven perceel grond, groot 4410 m² of zoveel meer of minder als na kadastrale opmeting zal blijken met het daarop staande pand, plaatselijk bekend Stationsstraat 23-25 te Epe, kadastraal bekend gemeente Epe en Oene, sectie U, nr. 4579, zulks voor een koopsom van f 535.000,-- , waarin begrepen een bedrag groot f 20.000,-- als vergoeding voor de periode gelegen tussen het tijdstip waarop de overeenstemming is bereikt en de dag waarop de juridische levering en betaling van de koopprijs zal plaatsvinden, onder de bij koop en verkoop algemeen geldende en gebruikelijke bepalingen en bedingen en voorts onder de volgende bijzondere voorwaarden:

1. Aanvaarding van het gekochte door de gemeente en betaling van de koopsom zal plaatsvinden tegelijk met het passeren van de definitieve akte van overdracht, te verlijden voor een door Burgemeester en Wethouders van Epe aan te wijzen notaris;
2. het gekochte zal door koper kunnen worden aanvaard op 1-4-78 onder gestanddoening van de lopende gebruiksrechten van :
 - a. N.V. Georg Fischer;
 - b. de heer en mevrouw Bosma- Bosma;
 - c. Stichting Algemeen Regionaal Centrum voor Maatschappelijke Dienstverlening

doch overigens geheel ontruimd en vrij van verdere huur of andere gebruiksrechten. Terzake van de hiervoor sub a en b omschreven huur en gebruiksrechten is door partijen nog het volgende overeengekomen:

- a. Verkoper staat er voor in dat N.V. Georg Fischer het bij haar in gebruik zijnde gedeelte van het verkochte indien mogelijk ontruimt voor of op 1 augustus 1978.

In de nieuwe situatie was één van de eerste taken van het bestuur het verkregen geld zo veilig mogelijk te beleggen. Daarvoor werd advies ingewonnen van enkele prominente deskundigen op beleggingsgebied. Van hun suggesties werd dankbaar gebruik gemaakt.

Verder werden nauwkeurige richtlijnen vastgesteld in overeenstemming met de statuten over het toewijzen van financiële steun aan gegadigden.

Een deel van de inventaris werd tegen betaling overgedragen aan de Gemeente, enkele voorwerpen geschonken aan de Grote Kerk en de rest verkocht.

Intussen was er hard gewerkt aan de verbouw van de gemeentewoning en de nieuwbouw. Voor de officiële opening door burgemeester H.J. Beuke, was het bestuur aanwezig en bood twee geschenken aan: een ingelijste foto van ds. Prins en een door de beeldhouwer Van Ravenswaay gemaakt kunstprodukt, voorstellende een kind spelend met een bal. De kunstenaar beschreef het als een symbool van "groei en toekomst" die van toepassing waren op het welzijns-werk in Epe.

In 1982 stelde de Kerkvoogdij een kamer van "Vijvervreugd" ter beschikking voor de bestuursvergaderingen van de EGW. Het aanbod werd gaarne aanvaard en besloten werd de kamer grondig te restaureren en te laten inrichten in passende stijl. Dit geschiedde en op 4 nov. 1982 kon de "Ds. Prinskamer" in gebruik worden genomen.

Het bestuur.

Binnen een paar jaar ontvielen het bestuur twee gewaardeerde leden.

Op 25 maart 1977 overleed plotseling de heer L. Veldwijk, de penningmeester. In de onderhandelingen met de Gemeente nam hij, als financieel deskundige, een belangrijke plaats in. Bij de herdenking in de bestuursvergadering karakteriseerde de voorzitter hem als een stille, bescheiden man, maar een harde werker, die als vriend en als bestuurder maar node gemist kon worden.

Op 20 sept. 1979 overleed na een kort ziekbed, Joh. H. van Vemde, de voorzitter. Hij was een groot bewonderaar van ds. Prins. Gedurende 41 jaar heeft hij zich als bestuurder met hart en ziel ingezet voor de belangen van de EGW. Hij was de woordvoerder van het bestuur tijdens de onderhandelingen met de Gemeente. Hij maakte de overdracht van de gemeentewoning nog mee en hield zich daarna bezig met de vormgeving van de Stichting in haar nieuwe situatie.

De heer Kannegieter nam het penningmeesterschap over en na de dood van de heer Van Vemde werd de heer Paasman de waarnemend voorzitter.

Tot nieuwe bestuursleden werden gekozen: in 1979 de heer H. de Graaf en in 1980 de heer J. Berkhoff.

Al vanaf 1979 kwamen er verzoeken binnen van kerkelijke instanties en van diverse instellingen en verenigingen. Na grondige besprekingen aan de hand van de richtlijnen en de statuten, werd reeds een groot aantal aanvragen gehonoreerd. Voor het bestuur is het een grote voldoening om de financiële zorgen van de diverse activiteiten van de Grote Kerk en van de plaatselijke verenigingen die zich op sociaal en cultureel gebied bewegen, enigszins te kunnen ontlasten. De goede beleggingen zorgen ervoor, dat onvoorziene omstandigheden daargelaten, dit werk ook in de toekomst kan worden voortgezet. Het versterkt het bestuur in de overtuiging, dat de in 1977 genomen beslissing een juiste is geweest.

Als we nu de 75-jarige geschiedenis van de EGW kort samenvatten, dan mogen we constateren, dat ze vooral in de eerste 50 jaar van haar bestaan, een belangrijke plaats heeft ingenomen in Epe op sociaal en cultureel gebied in een tijd dat van overheidswege hieraan nog maar weinig of geen aandacht werd besteed. Uit gesprekken met oudere Epenaren hebben we kunnen opmaken, dat ze nog steeds met dankbaarheid terugdenken aan de algemene kennis en ontspanning die ze in de Gemeentewoning hebben genoten. We constateren dat de verschillende bestuurders in die 70 jaar zich steeds hebben ingespannen bij hun dorpsgenoten belangstelling en inzicht te wekken voor de ontwikkelingen en problemen dicht bij huis en veraf. Vele plaatselijke verenigingen en clubs hebben in de gemeentewoning een goedkoop onderkomen gevonden.

Wij willen dit verslag beëindigen met onze bewondering en respect uit te spreken voor de man die in Epe zeker de pionier genoemd mag worden op het welzijnswerk in zijn vele geledingen en die bovendien een toegewijd en geliefd predikant was die hulp en troost bracht in gezinnen waar armoede, ziekte of rouw heersten: dominee Jan Andries Prins. Wij geven hem het laatste woord.

In zijn "Afscheidswaarden aan de Hervormde Gemeente te Epe bij het neerleggen van zijn evangeliebediening op 13 mei 1917" zei hij over de Gemeentewoning het volgende:

Staat in uw midden de Gemeentewoning - hartelijk hoop ik, dat al wat daarin gevonden, gedaan of aangeboden wordt, bevorderlijk, versterkend, verkwikkend moge zijn aan veler, zoo niet aller stoffelijke en geestelijke belangen, die van ouderen en jongeren. Waardeert de vele bemoeiingen van de Bestuurders, prikkelt hun ijver en toewijding door uwe belangstelling in welken vorm ook, allereerst door uwe persoonlijke deelneming aan wat er gegeven wordt, zoodat zij een brandpunt worde van geestelijke vooruitgang op elk gebied.

Zij is met bezonnenheid, liefde, geestdrift en hoop gesticht - zij worde in dien geest door u gehandhaafd!"

R. Paasman

Bronnen: Archief Eper Gemeente Woning

Een verdwenen grenssteen

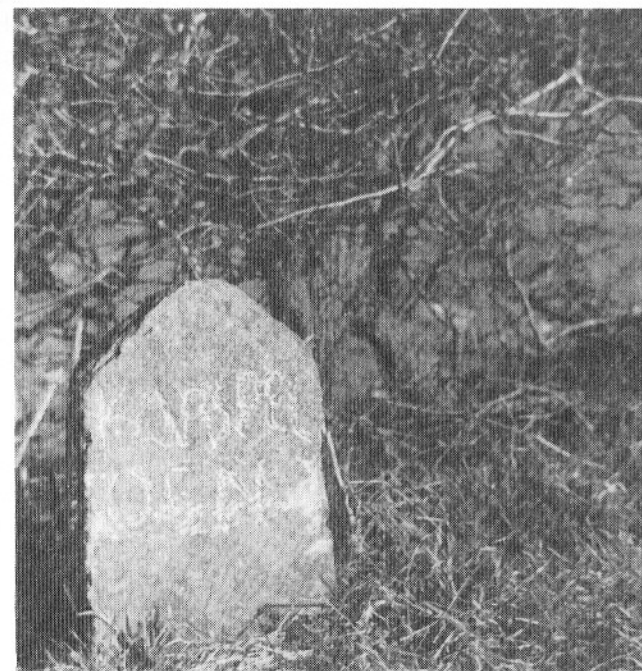
In de oudheid werden door vele volken reeds terreinen, landen gemarkeerd door staken, palen of stenen om aan te geven "dit is mijn(ons) gebied".

Daar stamt ook de benaming "een afgepaald gebied" van en later de "Marken".

De marken en buurschappen gebruikten daarvoor vaak veldkeien van enig formaat en daarvoor in aanmerking komende vorm. In Oene troffen we jaren geleden aan de IJssel zo'n steen aan met "Kerspel Oene" er op, dat was dus een grenssteen. Deze is helaas door één of meerdere souvenirjagers weggehaald.

We kunnen aannemen dat dit niet de enige grenssteen van het "kerspel Oene" was. De rest zal ook wel op mysterieuze wijze zijn verdwenen, helaas.

F. Zandstra
.pa

Van de redactie

Tot onze spijt hebt u het decembern timer van het Mededelingenblad (nr.77) bijna een maand te laat ontvangen. Door omstandigheden buiten onze wil.

Wij bieden u daarvoor onze excuses aan.

De "Stichting Eper Gemeente Woning" viert dit jaar haar 75-jarig bestaan. Ze wil dit o.a. doen door het houden van een tentoonstelling in oktober. Een tentoonstelling in de geest van die welke in 1915 werd gehouden (zie Mededelingenblad nr. 75). De Eper Expositiecommissie is bereid een en ander te organiseren.

Indien u enig(e) voorwerp(en) bezit die in aanmerking komen voor genoemde tentoonstelling en bereid bent deze gedurende enkele weken af te staan, dan kunt u zich in verbinding stellen met de heer W. Jalving, secretaris van de Expositiecommissie. Adres: Huis der Gemeente. Ook suggesties zijn van harte welkom.

Op 18 dec. 1986 werd in het "Hof van Gelre" de jaarlijkse ledenvergadering van "Ampt Epe" gehouden. De agenda kon vlug worden afgewerkt, zodat de streekarchivaris, de heer G. Kouwenhoven, ruimschoots de tijd kreeg voor zijn boeiende lezing over "Buurschappen in de gemeente Epe". Na afloop werden heel wat vragen gesteld en beantwoord en ontstond er een geanimeerde discussie. Op veler verzoek publiceren wij in dit nummer de lezing.

Voorzitter Terwel bedankte de archivaris voor zijn belangrijke bijdrage en verzocht die leden die graag op een avond het archief open zouden zien, zich op te geven bij de heer Van Putten. Bij voldoende belangstelling zal het bestuur zich tot het gemeentebestuur richten met het verzoek het archief af en toe op een avond open te stellen.

R. Paasman

Boekennieuws

"In vuur en vlam"

Uitgave ter gelegenheid van 't 130 jarig bestaan van de Vrijwillige Brandweer Vaassen op 16 sept. 1986.

Tekst : D. Bakker en H.A. Ummels

Red : H.J. Proper

Vormgeving en druk : Casparie Apeldoorn

Oplage : 1000 stuks á f 5,—
33 blz.; tekst en ill.

"Tot meesten nut en de dienst van de jeught"

Een onderzoek naar zeventien Gelderse Latijnse scholen ca. 1580 - 1815.

Door R. Bastiaanse, H. Bots en M. Evers (red)

Gelders Historische Reeks dl. XVI

Zutphen 1984, 359 pp., ill., krt., graf., tab.,

Prijs f 65,—

De Veluwe scholen worden beschreven pp. 231-345

Het kwartier van Veluwe kende gedurende de beschreven periode zes Latijnse scholen; twee in het Zuiden (Wageningen, Arnhem) en vier langs de Zuiderzeekust en in het Noorden (Nijkerk, Harderwijk, Elburg en Hattem). Wisselend waren de aantallen leerlingen op diverse scholen. Ook het peil van de docenten was zeer verschillend.

Niet beschreven wordt of en in hoeverre er behoefte bestond aan Latijns onderwijs op het Veluwe platteland.

Inventaris der archieven van het Fonds van Koning Lodewijk Napoleon 1809-1973 door G.M. Jochems.

Apeldoorn (gemeente-archief) 1984

XI + 17pp.; ill., Prijs f 5,—

Dit fonds, mogelijk gemaakt door een liberale gift van de kortstondige koning van Holland, werd vooral gedurende de 19e eeuw aangewend voor werkverschaffing en onderwijs aan behoeftigen in de dorpen Vaassen, Apeldoorn, 't Loo, Beekbergen en Loenen.

Jubileum nummer: Heerde Historisch nr. 37, juni 1985

pag. 105 : G.S. van Lohuizen: De streekdracht op de Noordoost-Veluwe tekst, foto's en lit.

pag. 113 : Landgoed "De Dellen". Een vroege ontginning op het Noordoostelijk Veluwe-massief.

door drs. E.J. Zuurbier
tekst, krt., lit.

pag. 166 : Dr. G.H. Voorwijk
De Veluwse sprengen en sprengenbeken.
tekst; fig.

pag. 162 : Mr. H.G. Bosch
Beekrecht

Bijdragen van Afdeling Agrarische Geschiedenis van de Landbouwhogeschool 11 (1964)

B.H. Slicher van Bath: Studiën betreffende de agrarische geschiedenis van de Veluwe in de Middeleeuwen (pag. 13-78)

H.K. Roessingh: Het Veluwse inwonertal 1526-1947 (pag. 79-150)

H.K. Roessingh: De Uitkomsten van de godsdienststelling van 1809 op de Veluwe in sociaal-historische perspectief. (pag. 151-181)

Portret van de Veluwse beken

door: S. Dijkhuizen

uitg. Terra Zutphen 1985

(141 blz., afb., f 48,—

Over het ontstaan en de functies van de natuur en de geschiedenis rondom de weilandbeken, bronbeken en sprengenbeken.

Veel goede foto's van C. Mönnich

Een Amsterdamse familie Tieman uit Blomberg, 's-Gravenhage 1985

door: ir. J.Th. Gantvoort.

42 pag.; afb.; f 23,—

te bestellen bij de auteur, Houtrustln. 22

2566 ZT 's-Gravenhage

girek. 494546

Na vanuit Lippe zich gevestigd te hebben ($\pm$ 1780) in Amsterdam, vestigde Jan Tieman uit de derde generatie zich in Vaassen. Hij was daar hoofdonderwijzer. (Er is een straat naar hem genoemd) Uitvoerig wordt ingegaan op zijn Vaassense periode.

Wanneer bin ie riepe

Publikaties van de IJsselacademie 27

uitg.: IJsselacademie, Kampen 1985

ca. 44 blz.; f 8,70

Cursiefjes, ingezonden voor de streektaal-wedstrijd 1984, georganiseerd door de IJsselakademie en de Dialektkring Salland en Oost-Veluwe.

Naast verhaaltjes in het dialect o.a. Deventer en Zwolle, zijn er opstellen bij het dialect van Epe en Heerde.

Veluwse Almanak 1987

Uitg.: Cherre Gaanderen, f 5,60

Eerste uitgave van de Veluwse Almanak. Er staan in vermeld o.a. feest- en gedenkdagen, verjaardagen van de koninklijke familie, stand van maan- en sterrebeelden, zons op- en ondergangen.

Steden, dorpen en buurtschappen en tot welke gemeente ze behoren.

Aantal inwoners, oppervlakte, koopavonden en weekmarkten.

Organisaties en hun doelstellingen

Weer en sterrekunde

Archeologie en geologie en historie van de Veluwe

Overzicht van musea en kastelen

Adressen van alternatieve genezers en geneeswijzen

Het volksleven (o.a. dialecten, gedichten, recepten, volksverhalen, krantenberichten uit 1887)

Informatie over Veluwse sprengen (door Yvonne Roelants van de bekenstichting).

De Papiermolens in de Provincie Gelderland, alsmede in Overijssel en Limburg.

door: H. Voorn, m.m.v. J. Hollestelle en G.D. Cornelissen de Beer

uitg.: Vereniging van Nederlandse Papier- en Kartonfabrieken, 1985

736.; A4 formaat; 125 afb.; f 350,—

oplage 1000 genummerde exp.

Het grootste gedeelte heeft betrekking op de Veluwe. Het boek bestaat uit twee delen: een uitgebreide algemene inleiding (200 pag.) en een historische behandeling van elke molen afzonderlijk.

Eerste gedeelte: Papierfabricage, papiermakers (heren; de grootgrondbezitters - de meesters en de knechten), papiernijverheid (handel en economische relaties)

Tweede gedeelte: Op de Veluwe worden 190 papiermolens beschreven, waarvan er rond 1740 - 160 tegelijk bestonden en in werking waren.

Een goed naslagwerk, al zullen er geen exemplaren meer te koop zijn. Waarschijnlijk zijn er in de Veluwe bibliotheken ter raadpleging aanwezig. Dit boek is het sluitstuk van een driedelige serie: Papiermolens in de provincie Noord-Holland, 1960

Papiermolens in de provincies Zuid-Holland, Zeeland, Utrecht, Noord-Brabant, Groningen, Friesland en Drente (1973)

Papiermolens in de provincie Gelderland, alsmede in Overijssel en Limburg.

Het totale werk telt 1600 pag.

Een volledige, uitgebreide technische geschiedbeschrijving van de papierindustrie.

Herinneringen aan de Kiefkamp

- Het boerenleven op de Oost-Veluwe in de jaren twintig -
door: Tiemen Stegeman

Uitg.: De IJsselacademie, Kampen 1986 (nr. 41)

120 pag., ill.

De schrijver, geboren op de Kiefkamp in Emst, roept de sfeer op van het boerenleven in zijn geboortestreek van zijn jeugdjaren (1920-1930). Een gezellig, gemakkelijk leesbaar boekje, waar sommige lezers veel herkenbare voorvallen zullen tegenkomen.

D. te Riele